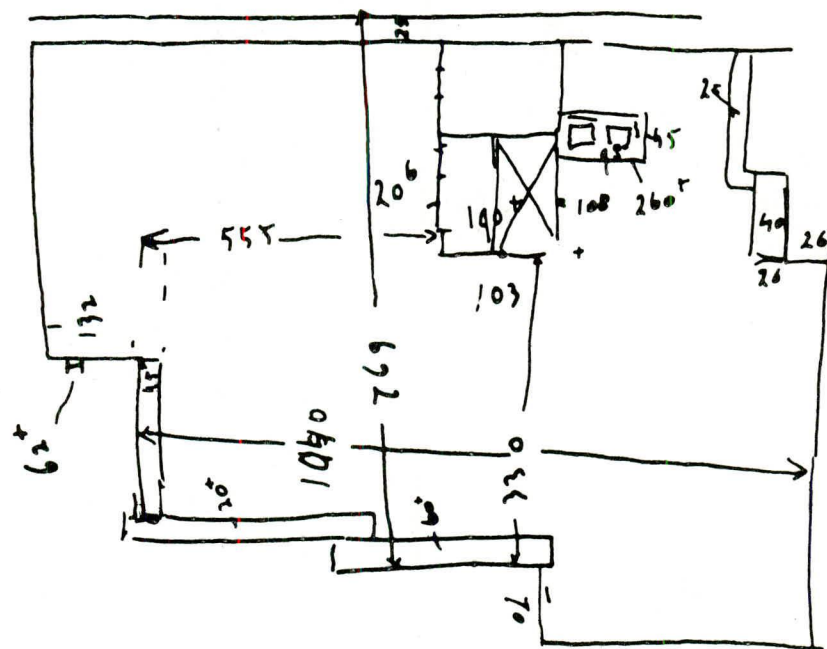
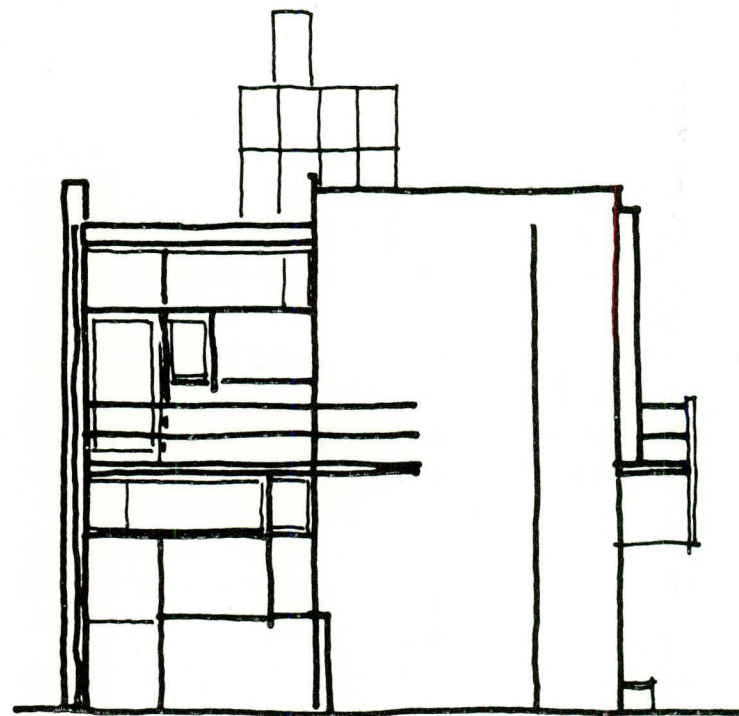

cat. no 17

rietveld schröder huis 50 jaar

7 maart t/m 4 mei 1975 centraal museum utrecht

rietveld, mevrouw schröder en het huis.

dit huis is ontstaan in een periode, die ook in de geschiedenis van de architectuur woelig genoemd kan worden. berlage had in nederland de nieuwe eeuw ingeluid met een nieuwe, sobere wijze van bouwen. (hij bouwde onder andere de beurs van amsterdam). na 1910 ging in europa grote invloed uit van een amerikaans architect: frank lloyd wright. in nederland was het robert van 't hoff die in huis ter heide twee, op het werk van wright lijkende, huizen bouwde. bekende europese architecten werden de duitser walter gropius (na 1911) en de in zwitserland geboren, maar in frankrijk werkende le corbusier (na 1923).

gerrit thomas rietveld in 1888 in utrecht geboren, werkte als meubelmakerszoon in de werkplaats van zijn vader. al omstreeks zijn twaalfde maakte hij ontwerpen voor stoelen. vanaf zijn vierentwintigste ging hij op het atelier van de juwelier carel begeer werken en volgde avondcursussen: eerst een tekenkursus en daarna tweemaal een cursus architectuur, eerst bij de architect p. houtzagers, later bij de architect p.j. klaarhamer. in 1911, op 23-jarige leeftijd, vestigde rietveld zich als meubelmaker en in 1919, toen hij 31 was, als architect.

in 1917 richtte de kunstenaar theo van doesburg met een aantal schilders (onder andere piet mondriaan en bart van der leck) en architecten (onder wie j.j.p. oud en jan wils) als vaste kern het tijdschrift de stijl op. van doesburg, die zich al vrij snel op architectuur ging richten, bleef dit tijdschrift tot zijn dood in 1931 leiden. zijn kring medewerkers was in de tussenliggende periode aan vrij veel wijziging onderhevig. toen robert van 't hoff in 1918 de meubels zag die rietveld, in zijn meubelmakerij aan de adriaen van ostadelaan, maakte, adviseerde hij hem lid te worden van de stijlgroep. vanaf 1919 is veel werk van rietveld in de stijl gepubliceerd.

110

de plattegrond van de verdieping in 1975 (zie no.40).

111

de plattegrond van de begane grond in 1975 (zie no.41).

112 t/m 114

de doorsneden met de binnenaanzichten van de drie gevels (zie ook no.45 t/m 47).

112, 113 en 114

resp. de zuid-west-, de zuid-oost-, de noord-oost gevel.

115

het binnenaanzicht van de ramen van de woonhoek in gesloten stand.

116

deze ramen geopend.

117

het binnenaanzicht van de gesloten deuren naar het balkon van de zuid-oostgevel.

118

de balkondeuren geopend.

119 t/m 121

foto's gemaakt tijdens de restauratie.

119

na het verwijderen van enkele verflagen komt de naam schröder voor de dag.

120

het roesten van ingemetseld ijzerwerk veroorzaakte scheuren in de muur.

121

in de eerste restauratiefase werden alle buitenvlakken onder handen genomen.

122

lichtschakelaar met glazen afdekplaatje op de begane grond.

123

klaptafeltjes tussen woonhoek en keuken in uitgeklapte stand.

124

deze tafeltjes dichtgeklapt.

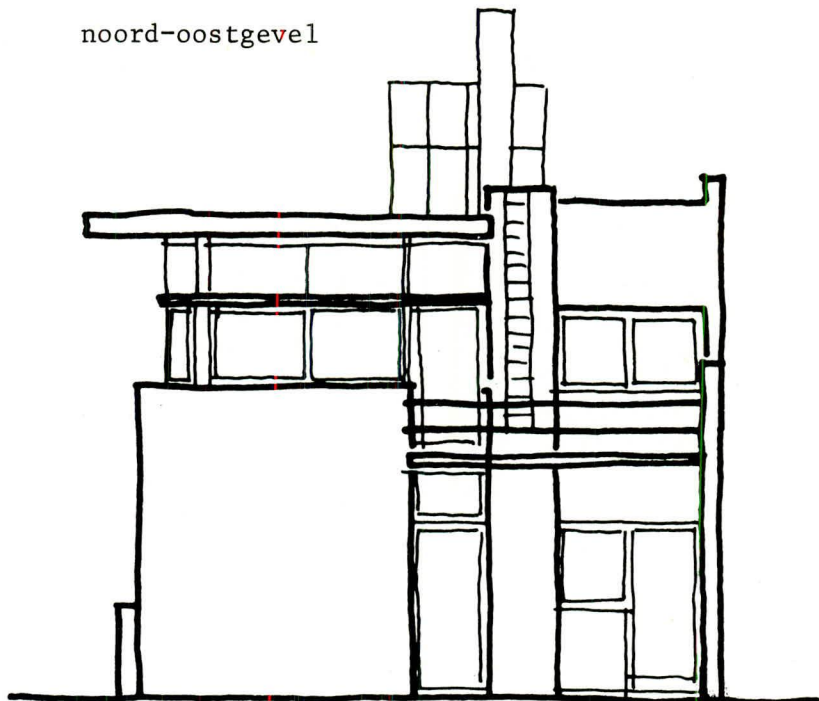
125

vitrine met publikaties over het rietveld schröder huis.

126

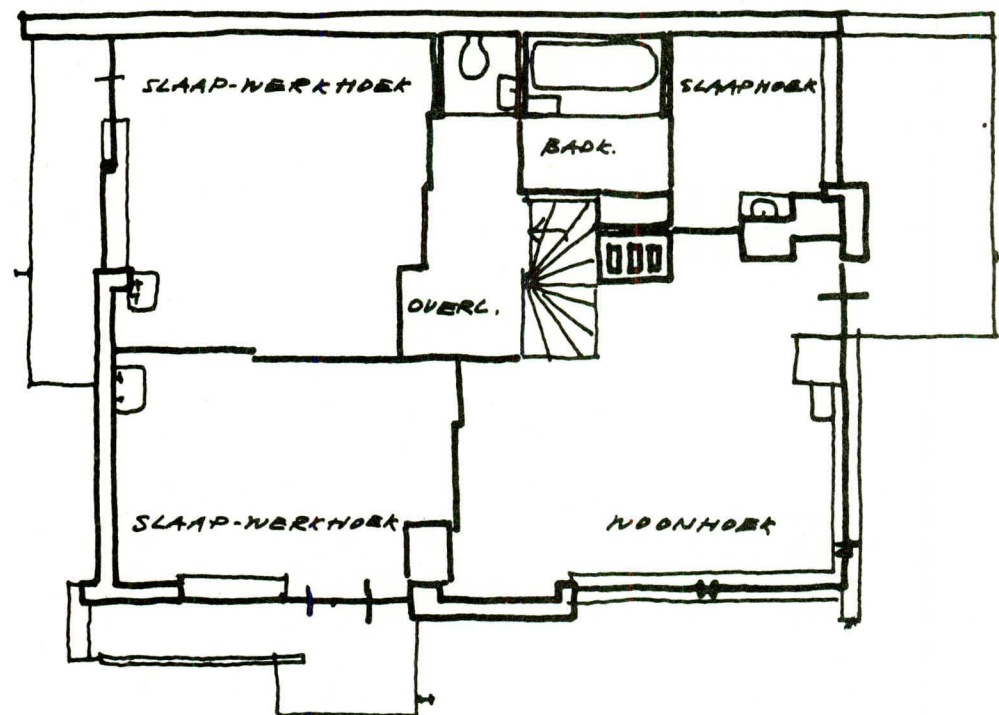
dit lampje hangt in het huis in de woonhoek en in de werkkamer.

noord-oostgevel

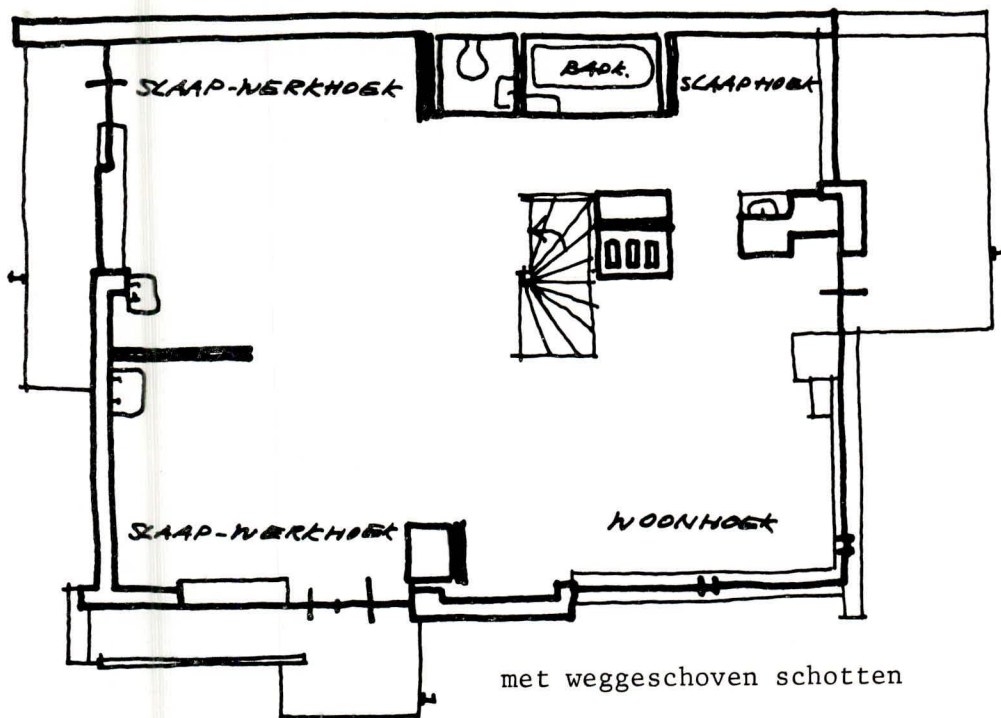

64 t/m 68
de kleuren van de buitenkant van het huis.
69 t/m 72
de eerste fase van de opbouw van de makette: de primaire elementen.
73 t/m 76
de tweede fase: primaire en secundaire elementen.
77 t/m 80
de derde fase: toevoeging van de tertiaire elementen.
81 t/m 84
de vierde fase: het aanbrengen van de samengestelde onderdelen.
85
makette, schaal 1:20, met de schuivende schotten op de verdieping. de schotten zijn hier grijs; in werkelijkheid zijn ze wit zwart en grijs.
86 t/m 109
6 standen van de schotten, gedemonstreerd aan de hand van steeds een foto van de makette (no.85) en enkele, met de schotten in dezelfde stand, in het rietveld schröder huis genomen foto's.

een van rietvelds meest bekende stoelen is de rood-blaauwe stoel, die omstreeks 1918 is gemaakt (cat.no 37). deze stoel bestaat uit 13 vierkante en 2 rechthoekige latjes en 2 triplex planken. de onderdelen waren door houten pennen met elkaar verbonden, een klassieke methode. de meest opvallende kenmerken van deze stoel zijn de openheid ervan en "het langs elkaar lopen" van de diverse onderdelen. beide kenmerken hebben consequenties voor het "omgaan met de ruimte", voor het architectonies aspect dus. ook rietvelds leermeester, klaarhamer, had een bepaalde openheid in zijn meubelen nagestreefd en ook in het buitenland was geprobeerd het meubel van zijn massieve logheid te ontdoen (o.a. in oostenrijk door kiesler). deze rood-blaauwe stoel, waarvan de kleuren het bewust omgaan met de ruimte nog aksentueren, kan een "breukpunt" genoemd worden in de ontwikkeling van de architectuur.

verdieping met uitgeschoven schotten

in 1923 richtte rietveld samen met een stijlgenoot, de in nederland wonende hongaar vilmos huszár, op een tentoonstelling in berlijn een stand in; hiervoor ontwierp hij een andere stoel (cat.no 38). deze "berlijnse stoel" bestaat uit 5 planken en 3 latjes en is asymmetries gekonstrueerd. het in 1924 gebouwde schröderhuis is ook asymmetries en lijkt veel op de berlijnse stoel, maar het heeft ruimtelijk gezien, door de kolommen en het door laten lopen van de delen, de openheid van de roodblauwe stoel. net als bij de stoelen zijn alle delen van het huis even belangrijk; geen enkel onderdeel is ondergeschikt aan een ander. dit geldt ook voor de 3 gevels: het huis heeft geen voor- of achterkant, maar 3 even belangrijke zijden. rietveld is zijn hele leven met het ontwerpen van stoelen bezig gebleven. hij was vooral geïnteresseerd in de mogelijkheid van goedkope massaproductie ervan zodat iedereen zich een goede stoel zou kunnen veroorloven. hij heeft dan ook diverse "stoelen-uit-een-stuk", die met "één-klap-van-de-machine" klaar zouden zijn.

water (zie no.1). het terrein rond het huis lag vroeger veel lager dan de vloer van het huis, waardoor het vrij in de ruimte stond.

51, 53 en 55

tekeningen van de gevels in 1925 gemaakt aan de hand van opmetingen in 1974. de tegenwoordige gevels verschillen weinig van de oorspronkelijke. het boodschappenraampje wordt niet meer voor deze functie gebruikt, de plantenbak aan de prins hendriklaan en het hangende lampje bij de voordeur zijn verdwenen. er zijn enkele roosters in de muren bijgekomen en de bovenrand van de dakopbouw is gewijzigd.

52, 54 en 56

geveltekeningen op het atelier van rietveld gemaakt voor tentoonstellingen. deze tekeningen toonden een ideaalbeeld: zoals het wel getekend kon worden maar niet gebouwd is.

57

makette, schaal 1:50, gemaakt naar de opmetingen van 1974.

58 t/m 83

een analyse van het rietveld schröder huis.

58

de bouwplaats voor de makette.

59

alle elementen van het huis, ongeordend op de bouwplaats.

60

de primaire elementen: de grotere vlakke elementen. kleuren wit (no.64) en gebroken wit (no.65).

61

de sekundaire elementen: kleinere vlakke elementen. kleuren: verschillende tonen grijs (no.66) en enkele wit (no.64).

62

de tertiaire elementen: lineaire elementen. kleuren: wit (no.64), zwart (no.68), grijs II (no.66) en rood, geel en blauw (no.67).

63

de samengestelde onderdelen. kleuren: ramen, deuren en laddertje zwart, dakopbouw (glas) met witte spijlen, bankje blauw en zwart.

aanrecht met bovenkastjes in deze woonkeuken: beide met schuifdeurtjes.

36

de kookhoek. de voorzijden van de kastladen waren wit en hadden een blauwe middenstreep; de deuren waren wit met zwarte randen.

37

de rood-blauwe stoel, rietveld maakte deze omstreeks 1918.

38

berlijnse stoel, gemaakt in 1923.

39

de voor de tentoonstelling gerekonstrueerde stapelkast (zie foto 29).

40

rekonstruktie van de plattegrond van de verdieping in 1925.

41

de plattegrond van de begane grond, rekonstruktie van de situatie in 1925.

42 en 43

interieurtekeningen, voor tentoonstellingen onder supervisie van rietveld op zijn atelier gemaakt.

44

de op dezelfde wijze totstandgekomen isometrie.

45 t/m 47

rekonstrukties van de situatie in 1925.

45

doorsnede met het binnenaanzicht van de zuid-westgevel.

46

doorsnede met het binnenaanzicht van de zuid-oostgevel.

47

doorsnede met het binnenaanzicht van de noord-oostgevel.

48 t/m 50

drie vroege foto's van het huis van buiten gezien.

48

gezien van de zuid-westzijde (prins hendriklaanzijde).

49

de zuid-west- en zuid-oostkant. de ramen van de woonhoek op de verdieping staan open.

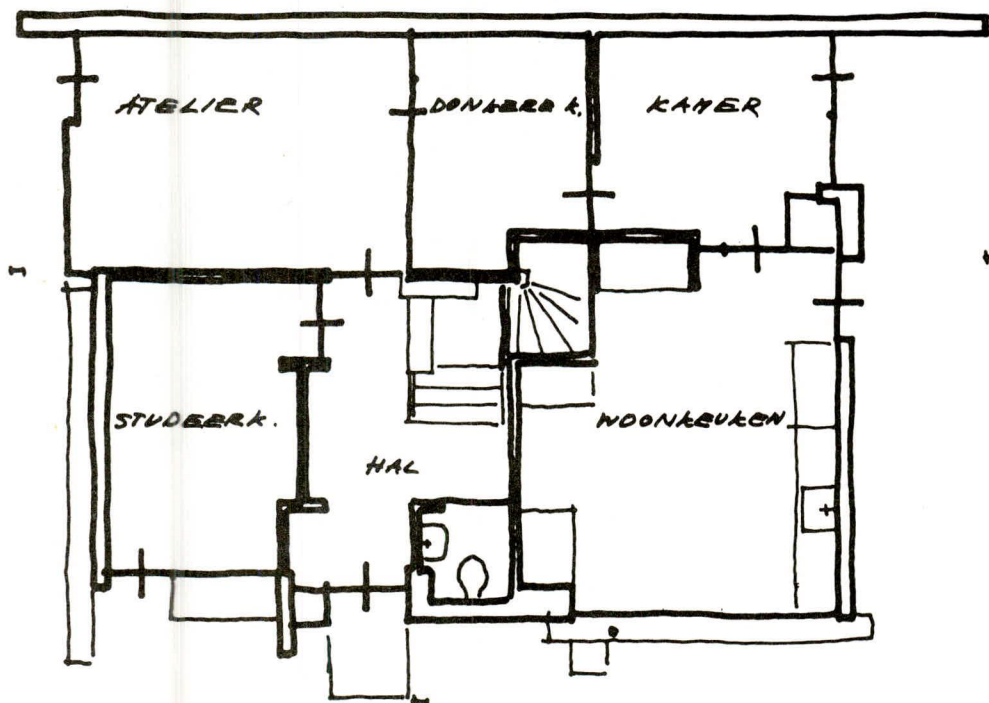
50

de zuid-oost- en noord-oostgevels, op de voorgrond

het rietveld schröder huis is ontstaan uit de samenwerking tussen rietveld en truus schröder-schröder.

mevrouw schröder was erg geïnteresseerd in architectuur en had een zeer bewust ruimtelijk gevoel. ze had een tijdje aan de technische hogeschool in hannover gestudeerd en ontwierp, samen met rietveld, in 1921 haar werkkamer in een huis aan de utrechtse biltstraat. zij is, samen met rietveld, ook nog enkele jaren vast medewerker van de stijl geweest. mevrouw schröder stelde voor het huis, dat zij door rietveld voor haar en haar drie kinderen liet bouwen, de binnenindeling vast. in elke kamer zou een bed op minstens 2 plaatsen moeten kunnen staan, elke kamer zou warm en koud stromend water, een gas-aansluiting en een deur naar buiten moeten hebben. beneden zou een garage komen en een woonkeuken. wat in de bouwaanvraag 'zolder' heette zou de echte woonverdieping worden. de mogelijkheid om met behulp van draaiende en schuivende schotten deze ruimte te kunnen onderverdelen in vier aparte kamers en een 'trap-halletje' was ook een idee van mevrouw schröder. het lukte rietveld deze gekompliseerde en hun tijd ver vooruit zijnde eisen op een minstens even hoog niveau in realiteit om te zetten: de buitenkant van het huis is simpel en gekompliseerd tegelijk; visueel niet onrustig en toch nooit vervelend. behalve met de voor de stijlgroep kenmerkende primaire kleuren rood, geel en blauw, is vooral rietvelds gebruik van grijze kleuren een van de opvallendste aspecten van de buitenkant. rietveld maakte licht wat het eerst in het oog moest springen en donker wat iets minder de aandacht moest krijgen. door bijvoorbeeld de kozijnen zwart te maken versmelten deze met de vensters. een ander karakteristiek element van de buitenkant wordt gevormd door de vele balkons, en het aangrijpen van de mogelijkheid die deze balkons bieden voor een gekompliseerd 'spel' met de ruimte. ook binnen zijn veel ruimtelijke mogelijkheden benut, zoals bijvoorbeeld de deels glazen 'wanden' die studeerkamertje, hal en keuken in elkaar doen overvloeien. voor technische moeilijkheden vond rietveld ingenieuze oplossingen zoals bijvoorbeeld de konstruktie van de centrale verwarming uit buizen met u-bochten.

begane grond

het schröder huis was het eerste 'hele' huis dat rietveld ontwierp. daarvoor had hij, behalve veel meubelen, een drietal winkelpuien ontworpen (o.a. voor cornelis be-
geer aan het oudkerkhof) en twee kamers ingericht. zijn
volgende huis bouwde hij omstreeks 1927 in wassenaar.
dit huis leek wel iets op het schröderhuis. het daarna
gebouwde huis staat in utrecht op de waldeck pyrmontka-
de. het is een, intussen verbouwde, garage met chauf-
feurswoning. in utrecht zijn van rietveld verder nog
een blokje huizen aan de robert schumannstraat (uit
1932) te zien en de 2 blokjes aan de erasmuslaan, vlak-
bij het schröderhuis, die samen met mevrouw schröder ge-
bouwd zijn. (1930 en 1934). in 1936 bouwde rietveld de
niet meer in gebruik zijnde bioskoop aan het vreeburg en
omstreeks 1955 een aantal huizen in de utrechtse wijk
hoograven. ook zijn woonhuis aan de breitnerlaan uit
1960 is vrij bekend. tot zijn dood in 1964 bouwde riet-
veld een zestigtal huizen, huizenblokjes en grotere ge-
bouwen. tot zijn bekendste ontwerpen behoren verder

bankje en de schuifdeur naar boven.

31

de voordeur gezien vanuit de hal: het bovendeel van de
deur kon apart geopend worden. naast de deur bevindt
zich het brievenkastje, waaronder een plakje voor bui-
tenspeelgoed. aan de andere kant van de deur zelfge-
maakte inbouwschakelaars, omdat de beschikbare schake-
laars niet mooi werden bevonden.

32

interieur van het studeerkamertje naast de hal. dit is
de meest besloten ruimte van het huis: het plafond is
zwart evenals een deel van de buitenmuur.

33

hetzelfde interieur met de boekenkast (waarboven glas)
tegen de wand van de hal.

34

het boodschappenraampje, als zodanig gebruikt totdat de
keuken naar boven werd verplaatst.

zuid-oostgevel

korrespondentiekaart tijdens de bouw zijn gemaakt om details nader uit te werken en aan te geven.

21

het blokje huizen waar het rietveld schröderhuis tegen aan is gebouwd, gezien vanaf de prins hendriklaan.

22

de eindgevel van dit blokje huizen, vlak voordat met de bouw werd begonnen.

23 t/m 36

interieurfoto's van het huis, gemaakt in de eerste jaren nadat het in gebruik genomen is (zie ook plattegronden en de doorsneden van de situatie in 1925: no.40,41 en 45 t/m 47 en de isometrie no.44).

23

gedeelte van de kamer van de zoon en de kamer van de beide meisjes, gezien vanuit de woonhoek, deels door de ramen om het trapgat.

24

de kamer van de meisjes met de bedden die voor een deel ingeklapt konden worden om als bank te worden gebruikt. de zwarte wandbekleding en de aansluitende kastjes zijn niet meer aanwezig.

25

de schoorsteen met de uit het vorige huis meegebrachte haard en zicht op de daarachter liggende slaaphoek.

26

dezelfde slaaphoek gezien door de badkamer.

27

gedeelte van de woonhoek met de buitendeur naar het balkon aan de noordoostzijde.

28

deel van de woonhoek met uitzicht over de polder. Hier staat nog de oorspronkelijke tafel, de berlijnse stoel en het werkblad waaraan de kinderen hun huiswerk maakten. later is de inrichting veranderd (zie foto 115 voor de inrichting in 1975).

29

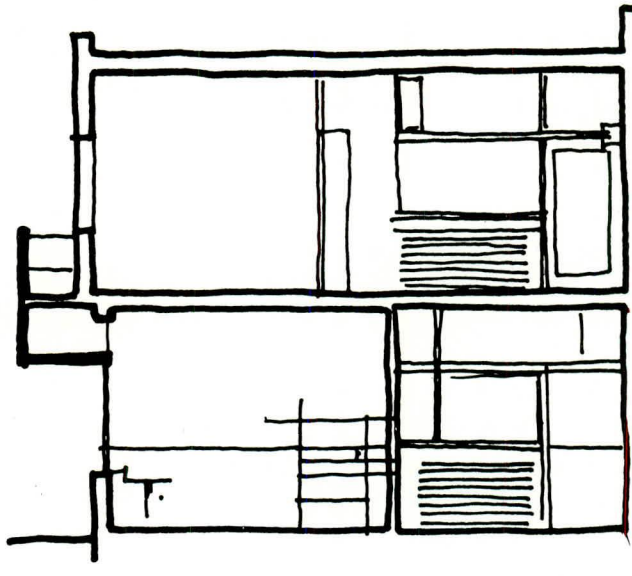
op deze foto van de woonhoek staat nog de stapelkast (no.39) op de plaats waarvan later een boekenkast werd gemaakt.

30

de hal op de begane grond met het trapje naar het zit-

een expositiepaviljoen voor sonsbeek in arnhem (1954), en huizen in velp (1951) en ilpendam (1958). ook bouwde hij 'de zonneshof' in amersfoort (1958), de arnhemse akademie voor beeldende kunsten (1961) en de amsterdamse 'rietveldakademie' (1964). mevrouw schröder had zich intussen als binnenhuisarchitecte gevestigd en ontwierp onder andere interieurs in dordrecht en arnhem. samen met rietveld ontwikkelde zij in 1925 een, in een glazen opbouw staand, radiotoestel en in 1936 verplaatsbare zomerhuizen. ook richtten zij samen een aantal interieurs in, onder andere in amsterdam en in haarlem (1926 en 1938).

rietveld heeft zich veel bezig gehouden met architectuurtheorie. hij baseerde de ontwikkeling van het bewustzijn van de mens op het gebruik van de zintuigen. hij stelde dat de mens op drie wijzen ziet: de kleur, de vorm en de ruimte. rietveld meende dat te veel zintuigelijke ervaringen verstoring, zelfs afbrekend zouden werken en wilde daarom het leven vereenvoudigen. hij zei in 1928: 'de directe ervaring der realiteit,

doorsnede

het gewone, eenvoudige, waarvoor we slechts de ogen behoeven te openen, de hand uit te steken, dat onmiddellijke leven is zeer zeldzaam.' en: 'veel verlangen en onbevredigde neigingen, vooral bij mensen, die alles hebben, wat men noodzakelijke levensbehoeften noemt, is eigenlijk behoefte aan die directe werkelijkheid.' rietveld stelde dat hij een persoonlijke voorkeur had voor het ongekompliseerde, het primaire en het overzichtelijke, het eenvoudige in het leven en sprak van 'de weelde der soberheid' die bestaat uit waardering voor het allerkleinste. hij was van mening dat architectuur de ruimte realiseert door begrenzingen die zichtbaar zijn als licht-reflekterende vlakken. zo brengt de architectuur de 'onbepaalde', oneindige ruimte op menselijke schaal. de zakelijke architectuur, vond rietveld, moet recht op het doel afgaan, niet slaafs voldoen aan bestaande behoeften, maar ook levensvoorwaarden onthullen, de ruimte niet slechts konstateren, maar intensief ervaren. kunst, zegt rietveld in een ander artikel, maakt in de eerste plaats de werkelijkheid duidelijk en leidt, van het persoonlijke, subjectieve van de schoonheid tot een algemeen geldende vormspraak. in de bouwkunst gaat het dan ook niet om schoonheid in de eerste plaats, maar om de duidelijk uitgesproken verschijningsvorm, die het wezen van de dingen voor eeuwen kan vastleggen. waar en of rietveld hier in zijn werk in geslaagd is zal de tijd leren.

gerrit jan de rook

wetenswaardigheden:

de tentoonstelling werd voor het c.m. gemaakt door bertus mulder architect en gerrit-jan de rook
het fotowerk werd verzorgd door florian lem
de makettes zijn gemaakt door vincent smulders
deze uitgave van de edukatieve afdeling werd samengesteld door gerrit jan de rook en bertus mulder architect.

- 1
rekonstruktie van de situatie van het huis in 1925.
- 2
luchtfoto, gemaakt in 1918, van het oostelijk deel van utrecht.
- 3
de situatie van het huis in 1975.
- 4
de eerste makette, een voorstudie door rietveld gemaakt nadat de indeling van het huis voor het grootste deel was bepaald.
- 5 en 6
perspektivische schetsen van het exterieur, korte tijd na de makette gemaakt en mogelijk geworden nadat in de indeling de plaatsing van de bedden op de verdieping iets was veranderd.
- 7
het door rietveld voor de bouw van het huis geschreven bestek.
- 8 en 9
2 schetsen van het interieur, omstreeks 1933 gemaakt door meike greve voor een boek over architectuur.
- 10
de tekening voor het aanvragen van de bouwvergunning.
- 11
werktekening van de zuid-oostgevel. deze tekening wijkt op verschillende punten af van de uiteindelijke staat van het rietveld schröder huis.
- 12
werktekening van een deel van de ramen van de woonhoek. deze zijn ook anders gemaakt dan hier is getekend: deze ramen kunnen hier nog niet helemaal open worden gemaakt zoals op foto 116 is te zien; ze zijn hier namelijk nog getekend als opklapbare ramen.
- 13
werktekening van het kozijn van het atelier op de begane grond (zie no. 41). aan de manier van tekenen is te zien dat rietveld als meubelmaker is begonnen: meubelmakers zijn gewend aanzichten en doorsneden door elkaar heen te tekenen.
- 14 t/m 20
schetsen die door rietveld op bloknootvelletjes en een